

AVRUPA'LI TÜRK GENÇLERİNİN KÜLTÜREL KİMLİK PROBLEMLERİNDEN DİN OLGUSU ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Doç.Dr.Mustafa TAVUKÇUOĞLU

GENÇLİK KAVRAMI

Avrupa'da yaşayan Türk gençlerinin problem alanlarını incelemeden önce genç kavramından ne anladığımızı belirtmekte yarar vardır. Çünkü bir konunun tanınması onunla ilgili belirsizliklerin ortadan kalkmasına yardımcı olacaktır. Psiko-sosyal açıdan gençlik, buluş'la başlayan ve 25 yaşlarına kadar devam eden bir süreç olarak tarif edilmektedir. Bu sürecin başlaması kız çocuklarında adetlerin görülmesi, erkek çocuklarda ise seminal boşalmaların görülmesi olarak kabul edilir. Gençlerle ilgili incelemeler yapan eğitimcilerin ve biyolojik yönünü araştıran hekimlerin hemen hemen tamamı gençlik döneminin başlama devresinde hemfikir oldukları halde, gençliğin bitiminin hangi yaşlar içinde olduğu konusunda kararsızdırlar. Gençliğin bitim yaşı kız çocuklarında evliliğe giriş olarak kabul edilirken bu sınır erkek çocuklarında müstakil bir yerde yaşama, kendi başına bir kazanç sağlayabilme, bir iş sahibi olabilme ve kendi iradesi ile geleceğini planlayabilmenin mümkün olduğu yaşların, gençliğin bitiş yaşları olduğu ifade edilmektedir. Bu tariflerden anlaşıldığı gibi her iki cinste başlama yaşı biyolojik olarak tanımlanırken bitiş yaşları sosyal statülerine ve sosyal plandaki başarılarına göre belirlenmektedir.

1983 tarihli DPT Raporunda Milli Eğitim Bakanlığımızca gençliğin tanımı şöyle yapılmıştır: "Gençlik buluşa erme sebebiyle biyolojik ve psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan 12-24 arasında kalan yaş grubudur. Bu yaş aralığı ergenlik döneminin dolayısıyla gencin çok yönlü olgunluğa erişme sürecini de içine almaktadır." Bu dönemin, gencin tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Gençlik döneminde psikolojik, sosyal ve cinsel gelişmelerin dengeli bir şekilde meydana

gelmesi pek çok faktöre bağlıdır. Gençlik döneminin bir önceki ve daha sonra gelecek dönemle farklı olduğu açıktır. Bu durum da gösteriyor ki gençlik sınırları içerisinde giren fert, çocukluktan getirdiği bir takım alışkanlıkları bünyesinde tutabildiği gibi, geleceğe ait olarak da bazı arayışlar ve planlar içerisinde olacaktır. Bu iki yönlü farklı ortam, onun kendini bulmasına kolay kolay imkan vermemektedir. Gençlik döneminin en önemli özellikleri arasında; canlı bir hayal gücü, kolay hatırlama ve kavrama, tesir altında kalma ve etkilenme, kolay inanma, heyecanlanma, intibak etme kolaylığı ve daha yoğun bir çalışma temposu yer almaktadır. Gençlikle uğraşan uzmanlar gençlerin bedence ve ruhca büyük evrimler geçirmekte olduklarını, bu değişimde gençlerin bedeni, zihni, hissi bir kriz dönemi içerisinde sürüklendiklerini tesbit etmişlerdir. Bu dönem yeniliklere açık olmanın ve merak etmenin, şüphe ve tereddütlerin, dünya görüşlerinde çalkantıların, otoriteye karşı gelmenin, bağımsız hareket etmek arzusunun doruk noktasıdır. Gençlerin kendi akranlarıyla birlikte ailesine, öğretmenlerine karşı negatif baktıklarını, bedeni ve zihni güçlerini gösterip kendilerini kabul ettirmek istediklerini, geleceğe dönük hayal ve planlarla heyecanlandıklarını, rehbersiz ve yardımsız kaldıkları zaman olumsuz gelişmelere sebep oldukları artık bilinmektedir. Bu yaşta kişiler daha çok maceraperest, duygu hayatında kararsız, heyecanlarında şiddetlidirler. Taraf tutma, akranları arasında güçlü dayanışma ve bağımsız bir şahsiyet olma arzusunadırlar. İçinde doğup büyüdükleri toplumu tenkit etmek, geliştirmek ve değiştirmek isterler. Sosyal normlar onları sıkır, daha çok idealisttirler. Kendilerine lider ve öncü seçerler ve ona uymaya çalışırlar. Kahraman ve kurtarıcı olma arzusu bu yaşlarda hayli yaygındır. Diğer yandan gençlik çağı, bağımsızlık ve topluma karışma çağıdır. Bu çağlarda gençler daha çok çevreye yönelirler. Spora ve diğer faaliyetlere ilgileri artar. Gençleri yaşlarıyla ve arkadaşlarıyla kaynaştırır. Birlikte iş görme anlayışları gelişir. Arkadaşlarının da bağımsızlık çabasında oluşları, yerine göre başkaldırıları, sorunlarının benzer oluşu, gruplaşmalara yol açar. Bu sebeplerden dolayı da gençlik dünyasında çok yönlü problemler açığa çıkmaktadır. Hele hele gençlik yabancı kültür ortamlarında yetişiyor ise, problemleri kategorik olarak incelemek gerekecektir.

AVRUPA ÜLKELERİNDEKİ TÜRK GENÇLERİNE TİPOLOJİK YÖNDEN BİR YAKLAŞIM

Avrupa ülkelerine ekonomik kaygıyla başlayan işgücü göçü, 70'li yılların başında ortaya çıkan aile birleşimiyle, yani sosyal göçle devam etmiştir. Misafir işçi konumunda olan Türk insanının Avrupa'da kalış sürelerinin uzaması ve geri dönüşün bilinmeyen bir geleceğe ertelenmesi, aile birleşmelerini gündeme getirmiş ve oradaki insanlarımız aile bireyleriyle birlikte yerleşik hayata geçmek zorunluluğuyla karşı karşıya kalmışlardır. 70'li ve 80'li yıllarda Avrupa ülkelerinde doğan, büyüyen ve sosyalitesini orada kazanan Türk çocuklarından söz ederken 2. ve 3. kuşak gençler veya nesiller diye nitelendirmelerde bulunuyoruz. Türk nüfusun gençleşmesinde nüfus artış oranı önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca ülkemize kesin geri dönüş yapanların içinde yaşlı birinci kuşağın ağırlıkta olması da oralardaki Türk nüfusun gençleşmesine etki eden bir faktör olmuştur. Öyleyse Avrupa'lı Türk gençliğinin sorununa bu gelinen aşamada gündemin birinci maddesinde yer verilmesi gerekir. Çok kültürlü toplumlarda yaşayan Türk gençleri ve çocuklarının dolaylı ve dolaysız olarak birçok problemle karşı karşıya kalması doğaldır. Almanya Avusturya ve Belçika ülkelerinde bulunduğumuz sıralarda okullarda ve Türk derneklerinde yaptığımız gözlemlerimize göre karma kültür ortamlarında yetişen Türk çocuklarının ve gençlerinin temel problem alanlarını ve alt başlıklarını şöyle sıralamak mümkündür:

1. Yurtdışında doğan veya sonradan ailelerinin yanına yerleşenler: Bu kategorideki Türk çocuklarından 0-6 yaş grubuna dahil olanlardan bir kısmı okulöncesi eğitim kurumlarına devam edebilmektedirler. Bu kurumların paralı olması, Türkçe konuşan bir öğretmenin çoğunlukla bulunmaması, okulöncesi eğitim kurumlarının genellikle kilise v.b. kurumlara bağlı olması gibi sebepler Türk çocuklarının bu kurumlara olan talebini azaltmaktadır. Temel eğitim, mesleki ve özel eğitim, hatta yükseköğretimde bile Türk gençlerinin yabancı dil bilme ve vasıflı işçi olma ile ilgili çok yönlü sorunlarla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Bunun yanında gençlerimizin Türkçe, Türk Kültürü ve İslam Din Dersleri ile ilgili olarak Avrupa genelinde sorunlarının gittikçe yaygınlaştığını

ele alan araştırmalar vardır⁽¹⁾. Bu duruma öğretmen sorunu ile okul-aile işbirliği de eklenecek olursa konunun ciddiyeti kavranmış olur.

Aileleriyle birlikte Avrupa'da yaşamış olup, Türkiye'ye geri dönen Türk çocukları ve gençleri sosyal çevreye intibakta çeşitli problemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu problemler içinde eğitim sistemine yeterince uyamama, Türkçe yetersizliği, dine, örf ve adetlere yabancı olma, akranlarıyla ilişki kuramama gibi konular sayılabilir. Bu grupta bulunan gençler "**Avrupa'da yabancı Türkiye'de Almanca**" şeklindeki değerlendirmelerden son derece rahatsız olduklarını belirtmektedirler.

2. Türk gençleri (kültürel, eğitim ve dini problemlerini çözümlenebilmek için mahalli veya merkezi yönetimleri etkileyebilecek kolektif gücü oluşturmada) ne düzgün bir şekilde organize edilmişler ve ne de kendilerine doğru-dürüst rehberlik edilmiştir. Avusturya ve Belçika, Türk gençlerinin din eğitimleri konusunda yasal ve hukuki alanda kolaylık sağlamışsa da, aileler bu konuda yeteri kadar bilgilendirilmemiştir. Diğer Avrupa ülkelerinde bu imkan bile sağlanamamıştır veya aileler bu konuda ihmalkardırlar.

3. Batı toplumu hemen hemen çok kültürlü ve çok dinli bir toplum haline gelmeye başlamıştır. Farklı kültürlerin ve dinlerin birbirleriyle kaynaşması, geniş bir ırkı mozaik halini alması hiç bir zaman bugünkü kadar geniş kapsamlı olmamıştır. Avrupa'lı Türk gençleri ve çocukları kültürün belirleyicilerinin çok ve çeşitli olduğu böyle toplumlarda yaşamakta ve bundan dolayı sosyal, kültürel, ekonomik ve dini olarak çok yönlü problemlerle karşılaşmaktadırlar.

4. 1416 sayılı Yasa çerçevesinde Avrupa ülkelerine yüksek tahsile gönderilen azımsanılmıyacak orandaki Türk gençlerinin yetiştirilmesi konusunda yönlendirici akademik faaliyetlerin bulunmayışı ve danışmanlık yapacak uzman elemanların görevlendirilmeyişi, gençler arasında yaygın olan bir kanaattir.

Türk Yükseköğretim kurumlarının diplomalara ile yabancı ülke üniversite diplomalarının denkliği konusundaki kısmi problemler tamamen halledilmiş değildir. Özellikle iki bölgeyi olması dolayısıyla Belçika'daki İslam Din Dersi öğretmenlerinin diploma denkliği sağlanamamıştır.

(1) Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi, TDV Yay. Ankara 1993; Cemal Tosun, Din ve Kimlik, TDV Yay. Ankara 1993; Mustafa Öcal, "Avrupa Ülkelerinde Türkçe ve Türk Kültürü Dersleri", Zaman, 11 Aralık 1993, s.2.; Osman Sezgin, Üçüncü Neslin Eğitimi, TDV yay., Ankara 1991.

5. Türk gençleri arasında giderek artan işsizlik, yabancı düşmanlığı, toplumda dışa itilme, aileyle ilişkilerin kopması v.b. sebeplerle gençlerimiz suça ve zararlı alışkanlıklara yönelmektedir⁽²⁾. Bu durumu fırsat bilen bazı illegal çeteler ve onların elemanları sinsi emellerini gerçekleştirmek için Türk gençlerinden yararlanmaktadırlar. Sonuçta da Türkiye ve Türk Gençliği aleyhine propaganda yapılmakta, bu da Ülkemizi uluslararası ilişkilerde zor durumda bırakmaktadır.

6. Halka ve devlete hakim olan Hristiyanlığın zayıflamasına rağmen, ülkede yaşayan diğer dini azınlıkların gençlerini elde edebilmek için misyonerlik faaliyetleri de oldukça etkili bir hale gelmiştir⁽³⁾. Misyonerlik faaliyetleri mahalli ve ulusal kitle iletişim araçları ile islamı çarpıtmaya çalışmakta ve böylelikle de Türk gençlerinin zihinlerinde kendi dini hakkında yanlış bir izlenim bırakmayı hedeflemektedir.

CD-ROM yardımıyla Hollanda'da en çok satan bir günlük gazetede 1993-1994 yılları boyunca 'İslam, Müslüman ve Gençlik' kavramlarının kullanılma sıklığı araştırmasının sonucuna göre, batı medyası genellikle olumsuz anlamda İslam ve Müslüman-Türklere büyük ilgi duymakta ve geniş yer vermektedir. Bu propagandanın etkilerini hemen hisseden kesim, elbette Avrupa'da yaşayan yüzbinlerce Türk genci olmaktadır. Batı dünyasında İslam ve Türklere ilgili geçerli olan bazı önyargılar üretilmiştir. Bu önyargılar özetle şöyledir⁽⁴⁾:

a) İslam az gelişmiş toplumların ve yoksul kesimlerin dinidir ve baskıcı bir dindir, Bireysel yaşama katı kurallar koymaktadır. Sözelimi müslümanlar alkol içemezler, domuz eti yiyemezler, kapalı giyinmek zorundadırlar. İslam ülkelerinde her alanda tam bir geri kalmışlık söz konusudur.

b) Saldırganlık, terörizm ve fanatizm müslümanların yaşadıkları ülkelerde oldukça yaygındır. İslam şiddetsever ve hoşgörüsüz bir dindir. Müslümanlar hayvanlara bile kötü davranırlar.

(2) Gençlik Şurası 24-28 Ekim 1988 Ankara, "Yurtdışındaki Gençliğin Sorunları", M.E.B.İst.1989,ss.421-430

(3) **Afzalurrahman**, "Batı'da Müslüman Çocukların İslami Eğitimi ve Müfredat Programı Sorunu", Çev:**Seyfi Kenan**, İlim ve Sanat Derg., Ekim 1991, sayı: 30, ss.14-15; **Veyis Güngör**, Batı Avrupa Türklere, Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay. Amsterdam 1992, s.14.

(4) **Kadir Canatan**, Avrupa'da Müslüman Azınlıklar, İnsan Yay., İstanbul 1995, ss. 348-352.

c) İslamda kadınlar baskı altında ve erkekler çok sayıda kadınla evlenebilirler.

d) Çocuklarını dayakla büyütüyorlar. Bunun en önemli nedeni, islamın bu olguları teşvik etmesidir.

e) Türkler Kur'anı harfiyyen okudukları için değişmeye açık değildiler.

f) Batıda yaşayan müslümanlar, toplumdan yalıtılmış ve kendi içlerine kapanmışlardır.

Bugünkü biçimiyle İslam Batı toplumuna uymamaktadır. Ama zamanla müslüman genç kuşaklar bu ülkeye uyum sağlayacaklar ve bu şekilde kendi sorunlarını çözeceklerdir. Birçok uzmanın da ileri sürdüğü gibi, Türk gençleri, göçmen toplumun gelişimine evrimci bir gözle yaklaşıyorlar. Bu yaklaşım biçiminin temelinde batı kültürünün "ileri", azınlık kültürlerinin ise bu ileri kültüre uyum sağlamak zorunda olan geri kültürler olduğu şeklinde bir anlayış yatmaktadır. Bu paradigma ırkçı bir anlayış olduğu için yabancılara yönelik ırkçı saldırıları da meşrulaştırmaktadır. Bu saldırılarda etnik ve dini kimlik nitelikleri ön planda yer almaktadır. Bu anlayışa göre yabancılar uyum sağlamadıkça fiili saldırılar varlığını devam ettirecektir⁽⁵⁾.

Bu çok yönlü imajlarla sarsılmaya çalışılan Türk gençlerinin de, kendi aralarında farklı alt kültürleri oluşmuştur. Bu altkültürler de Avrupa genelinde çeşitlilik göstermektedir. Avrupa'lı Türk gençlerinin kültürel sorunlarına ve bundan doğan din olgusuna eğilmeyi amaç edinen bu araştırmamız, karamsar ve suçlayıcı bir manzara tasvir etmeyi hedeflememektedir. İkinci ve Üçüncü kuşak Türk gençlerinin kültürel konumu iki açıdan ele alınabilir. İlk olarak ikinci nesil, birinci kuşak ebeveynlerinin kültüründen ayrılmaktadır. İkinci olarak, ikinci nesil pek çok özellikleriyle içinde doğup büyüdüğü ve yaşadığı toplumun kültüründen de ayrılmaktadır. Bu nedenle sosyolojik açıdan ikinci nesiller kendi başına bir altkültür olarak tanımlanabilir. Fakat bu altkültüre daha yakından bakıldığı zaman, bunun da kendi içinde farklılaştığı ve türdeş olmadığı görülecektir. Örnek vermek gerekirse, Türk gençleri arasında dindar olduğu halde kültürel kimlik açısından yabancılaşmış gençlik grupları bulunmakla birlikte, dindar olmayıp da hatta dine karşı olmasına rağmen hakim kültür içerisinde kaybolmayan ve dini temayülleri olan gençlik grupları da vardır. İşte biz de 2. ve 3. nesil Türk gençlerinin oluşturduğu bu altkültür örnekleri üzerinde tipolojik olarak durmak istiyoruz.

(5) **Kadir Canatan**, a.g.e., s. 352.

1. Kendi Kültürüne ve Dinine Yabancılaşmış Türk Gençliği

Avrupa ülkelerinde hakim kültürle ilişkileri doğrudan olan gençlik grubunu yabancılaşmış gençlik olarak nitelemek mümkündür. Bu tip gençlerin en temel özelliği, kendi kültürlerine yabancı kalarak hakim kültürle uyuşmuş olmalarıdır. Buradaki yabancılaşmayı hem kendi kültürüne hem de kendi kültüründen dolayı bir yabancılaşma olarak algılayabiliriz. Bundan dolayı bu grubun altkültür olarak nitelenmesi, hakim kültür açısından değil, etnik grup açısındandır. Hollandalı Antropolog H. Vermeulen Utrecht kentindeki Türkler arasında yaptığı bir araştırmada dört ayrı gençlik grubu saptamıştır. Bu gençlik grupları içinde kendilerini "modern" gençlik olarak niteleyen grup, asimile olmuş gençliğin bir prototipi mahiyetindedir. Bu gençler eğitimlerini kısmen Türkiye'de, kısmen de Hollanda da yapmışlar veya halen eğitimlerini sürdürmektedirler. Gençler Türklere çok Hollandalılarla sosyal ilişkiler kuruyorlar ve sınırlı da olsa Türklere arasından seçtikleri arkadaşlarıyla da uyumlu ilişkiler içine girebiliyorlar. Hollanda'ya ilk geldikleri yıllarda kendi semtlerinde pek Türk olmadığı için hep Hollandalılarla arkadaşlık kurmuşlar ve bugün de ilişkilerini düzenli olarak sürdürüyorlar. Bu gençler Türk kahvehane ve camilerine pek gitmemekle birlikte her yıl Türkiye'ye izine gidiyorlar, orada da sadece aile ziyaretleriyle yetinmeyip Türkiye'nin değişik yörelerini geziyorlar.

Modern Türk gençleri Utrecht'te oturan Türklere çoğunu "geleneksel, köyden gelmiş ve eski düşüncelere sahip" kişiler olarak görüyorlar. Hollanda'daki Türklere, Türkiye toplumunun gelişmesine paralel olarak gelişemeyen durağan insanlar olarak tanımlıyorlar. Avrupa'da doğan Türk gençlerinden bazıları Türklere ilgili düşüncelerini şöyle özetliyorlar: "Türklere aslında tembel bir millettir. Çok çalışmaktan ziyade az çalışmayı severler. Türkiye bunun için geri kalmıştır. Bunu Hollanda'da da görmek mümkündür. İşsiz olunca çoğu Türklere ne yapıyorlar? Kahvehanelere gidiyorlar, orada kağıt-kumar oynuyorlar ya da TV'ye bakıyorlar veya dedikodu yapıyorlar."⁽⁶⁾ Bu bakış açısı Hollanda ve Belçika'da hakim olan kültürün, Türklere ve diğer azınlıklara karşı bakışından pek farklı değildir. Demekki asimile olan gençler toplumsallaşma süreçlerine hakim kültürün azınlıklar hakkındaki değer yargılarını içselleştiriyor. Artık kendi toplumlarına hakim kültürün gözlüğüyle bakıyorlar. Bu yabancılaşma olayının ilginç bir dışarıvurumu olup, kendilerini hakim kültürle uyum sağlamış fertler olarak gösterme çabalarının bir ürünü olarak da değerlendirilmek mümkündür.

(6) Kadir Canatan, a.g.e., ss. 75-77.

Türkler, kendileri hakkındaki bu imajı değiştirmek için, Hollandalı ve Belçikalılara 'Türkler içinde modern gençlerin de var olduğunu' göstermek niyetiyle yaptıklarını belirtmişlerdir. Politik ilgileri açısından kendilerini solcu ve laik olarak nitelendiren Türk gençlerinin çoğunda kendi kültürlerine yabancılaşma eğilimleri de görülmektedir. Bunların da kendi toplumlarının kültürlerine bakış açıları ve yaşam tarzları yukardaki modern gençlerden pek farklı değildir. Bu gençler cinsellik konusunda serbestlik taraftarı olup, evlilik dışı ilişkileri doğal karşılamaktadırlar. Çoğu zaman evlilik öncesi dönemde, kızlarla cinsel boyutlu yakın arkadaşlık ilişkileri kurmaktadırlar. Yabancılaşmış gençler, kendilerini özdeşleştirdikleri yerli akranlarına ve onların bağımsız yaşam tarzlarına hayran oldukları için çoğu kez onları taklit etmektedirler. Yerlilerin uğrak yerleri ve ilgi alanları, yabancılaşmış Türk gençlerini de oralara çekmektedir⁽⁷⁾. Almanya, Avusturya ve Belçikadaki Türk gençlerinden bazıları, yaşadıkları ülkelerin gençlerine özentili duymakta, onların kültürü ve adetlerinin etkisi altında bulunmakta giyim-kuşam, traş ve saç biçimleri ile park ve bahçelerde köpek gezdirme, gece kulüplerine dansa, içkili toplantılara katılma v.b. davranışları sergilemektedirler. Bu durum gençlerin yaşadıkları çevrelerden etkilendiklerinin bir işareti sayılmalıdır. Bazı Türk gençlerinin müslüman olduklarını sadece hissediyor olmaları, çevrenin etkisiyle hem Müslüman hem de Hristiyan gibi davranış sergilemeleri, isimlerini değiştirmeye teşebbüs etmeleri kendi kültürlerine yabancılaşma olgusunun gittikçe kökleştiğinin bir göstergesi olmaktadır. Avusturya'daki din görevlileri ve Belçika'daki din dersi öğretmenleriyle yaptığımız alan araştırmalarında da bu ve benzeri durumlar gözlemlenmiştir⁽⁸⁾. Avusturya ve Belçika'daki böyle karma kültür ortamlarında ve bikültürel çevrelerde yetişen Türk gençlerinin bu atmosferden etkilenmemeleri mümkün değildir. Çevrelerinde gördükleri imkanların ve gelişmelerin yol açtığı kompleksler gençlerde bir takım değişikliklere neden olmaktadır. Bazı genç öğrencilerin başkalarına benzemek için gösterdikleri çabanın altında bu aşağılık duygusu yatmaktadır. Belçika'da görev yapan bir öğretmenin bu konudaki

(7) **Mustafa Tavukçuoğlu**, "Belçika'da Eğitim ve Din", Diyanet İlmî Derg. Cilt 33, sayı 1, Ankara 1997, ss.90-91.

(8) **Mustafa Tavukçuoğlu**, Yurtdışındaki Din Görevlilerinin Problemleri -Avusturya Merkezli Bir Araştırma-, (S.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi) Konya 1992, ss.141-147 ; 156-184 ; **Mustafa Tavukçuoğlu** , Belçika Eğitim Sistemi İçinde İslam Din Dersleri ve Öğretmenleri İle İlgili Bir Araştırma (Yayınlanmamış Nüsha), Konya 1996, ss.99-101.

gözlemi yabancılaşma duygusunun hangi boyutlara ulaştığını göstermesi bakımından manidardır⁽⁹⁾.

"Birgün okul bahçesinde Zedenleer öğretmeni (hiçbir dinin öğrenimini seçmiyen öğrencilerin öğretmeni) yanıma yaklaşıp, 'Katlen benim dersime geliyor, babasından mektup getirmesi lazım, siz babasıyla konuştunuz mu?' gibi sorular sordu. Ben kendisine, Katlen adında bir öğrencimin olmadığını anlatmaya çalışıyordum. Fakat o hala ısrar ediyor, 'evet, senin öğrencin' diyordu. Ben de yanlışlık var, Türklerde Katlen ismi yoktur, belki İtalyan olabilir derken, etrafımıza toplanan Türk çocukları "Hocam o Nurgül, kendisini Flamanlar arasında Katlen olarak tanıtır. Türk olduğunu söylemez, kardeşi de adını değiştirdi..." diyerek Zedenleer hocasının sorduğu öğrenciyi tanıttılar."

Kendileri ile görüştüğümüz öğretmenler bu olumsuzluklarla sürekli mücadele ettiklerini, ancak ailelerinden gereken desteği göremediklerini hep vurgulayagelmışlerdir. Avrupa'lı Türk gençlerinin kendi kültürel atmosferleri içinde büyüme imkanından mahrum oldukları ve çelişkili bir ortamda yaşadıkları için çok yönlü olarak yabancılaşma eğilimlerinde son yıllarda hissedilir derecede bir artış gözlemlenmektedir.

Bikültürel ve çok dinli ortamlarda hayatlarını sürdürmek zorunda kalan genç ve çocuklarımız, Avusturya ve Belçika okullarında İslam Din Derslerinde bile bu çelişkilerden kurtulamamaktadırlar. Bir örnek olay da Avusturya'dan vermek suretiyle bu bölümü sona erdirmek istiyoruz.

İslam din dersi öğretmeni bir kandil günü arefesinde "Yarın mübarek Miraç kandilidir..." demeye hazırlanırken, çocuk Hz. İsa'nın doğum günü kutlamalarıyla ilgili olarak ya bir tomar Noel Baba resmi getirmiş, onları boyama gayretinde veya biraz meyve getirmiş onlardan Noel Baba ve Hz. İsa silueti yapma çabasıdadır. Eğer öğretmen "bunlar yanlış, Hz. İsa'nın resmini, silüetini yapmak dinimizce uygun olmaz, Hz. İsa Hristiyanların dedikleri gibi Rab değildir... vs." demiş olsa, çocuk ertesi gün normal ders esnasında "Bizim İslam Dersi öğretmenimiz bu yaptıklarımızın yanlış olduğunu söylüyor.. vs." deyince, işin şekli değişmekte ve sınıfta bir kargaşa meydana gelmektedir⁽¹⁰⁾

⁽⁹⁾ **Abdullah Sevinç**, "Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğuna Girerse", Diyanet Derg.,C:25, sayı:1, Ankara 1989, s.116. ; Farklı örnekler için bkz: **Sıtkı Uluç**, Avrupa'da İslam Dönerler, Brüksel 1989, ss.101-133.

⁽¹⁰⁾ **Nebi Uysal**, Avusturya'daki Vatandaşlarımızın Genel Durumu, Dini Hayat ve Din Eğitimi. (S.Ü. Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), Konya 1995 s. 62.

Avrupa'daki Türk çocukları ve gençleri için söylenen "**Gündüzleri Avrupa'da herhangi bir ülkede, akşamları ise Türkiye'deyim**" ifadesi Avrupa'daki gençlerimizin yaşantılarındaki çelişkili ortamı özetleyen bir cümledir. "Çifte standartlı bir hayatın içinde yaşamaları onların irade, karar verme, istikrar ve karakter gibi bazı hasletlerinin gelişmelerine engel olmaktadır."⁽¹¹⁾

Bazı Türk gençlerinin Avrupa'lı yerli gençlere benzemek için gösterdikleri bir başka çaba da yabancılarla evlenme konusudur. Önceleri yabancı eşle evlenme sadece hukuki anlamda iş bulmaya yönelik hak kazanmak için yapılıyordu⁽¹²⁾. İş bulma amacıyla uydurma bir evlilik yapılır, resmi formalitesi tamamlandıktan sonra bu evlilik sona erdirilir yani boşanma olayı gerçekleşir. Bu iş Almanya, Avusturya ve Belçika'daki Türk şebekeleri aracılığıyla yapılır. Göstermelik olarak yapılan bu evliliklerden sonra olay zamanla değişerek flörte dayalı evlilikler yapılmaya hatta gay-i müslimlerle evlenen Türk kızları da çoğalmaya başlar. Bundan dolayı anne-babaların çocuklarını reddetmeleri ailede şok etkisi yaparak tedirginlik ve huzursuzluk meydana getirmesi, kızların ve erkeklerin evden kaçmaları, bazı olumsuz olaylara karışmaları ve bunun sonucunda Türk kimliğinden kopup gitmelerinin yaygınlaşması, gençlik üzerinde düşünülmesi gereken önemli sosyal problemlerdendir. Evdeki bu ani durum değişikliği bazen çocuklar ve gençler tarafından okuldaki öğretmenlere ve idareye aksettirilmekte, gençlik polisi işe karışarak aile bireylerinin huzurunu kaçırmaktadır. Gençlik polisi özellikle azınlık durumunda olan ailelerin çocuklarıyla ilgili gençlik yurtlarına yerleştirme veya koruma amacıyla yabancı bir ailenin himayesine verme gibi geniş yetkilere sahiptir. Böylelikle aileden koparılan gençler kendi kültürlerine ve kimliklerine yabancılaşarak çelişkili ortamlarda hayatlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar.

2. Dini Temayüllü Türk Gençlik Grupları

Avrupa'daki islami cemaat yapıları Türkiye'de varolan akımların bir devamı olduğu için, Ülkemizdekilerin sayısı kadar cemaat oluşmuştur. Avrupa'daki sivil ve özgür ortam, bu cemaat yapılarının daha bir kristalize olmasına yol açmış ve hatta birçok etken bu cemaatlere yenilerinin eklenmesine neden olmuştur. Bütün bu gruplar hakkında genellemelere gitmek oldukça zor

(11) Geniş bilgi için bkz: **Osman Sezgin**, a.g.e., ss.155-157.

(12) **Mustafa Tavukçuoğlu**, "Yurtdışındaki Türk Ailelerinin Sorunları", İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi (2), Ensar Neşr. İstanbul 1996, ss.211-212.

görünmektedir. Çünkü aralarında ortak yanlar olduğu kadar farklılıklar da bulunmaktadır. Bu gençler sürekli olarak dünyada ve Türkiye'de meydana gelen sosyal ve politik gelişmeleri izliyorlar ve bu konularda sık sık tartışıyorlar. Tartışmalar sadece cami ve gençlik lokallerinde değil, çoğu kez evlere ve kahvehanelere kadar uzanmaktadır. Bu gençler içinde Türkiye kaynaklı

dergi, gazete, kitap ve TV.'leri takip eden çok iyi bir okuyucu kitlesi ve entel kesim de bulunmaktadır. Ancak bu gençlerin din eğitimleri konusunda problemleri bulunmaktadır.

Almanya'da entegrasyon (uyum) denilince hemen akla Türk gençleri gelmektedir. Uyum konusu Almanlar için olduğu kadar Türkler için de önemlidir. Alman toplumuna uyum gösterme yanında kendi kültürel kimliğini kazanma ve dini değerlerini öğrenme de önemlidir. Uyum bu şekilde iki yönlü anlaşılmalıdır. Federal Almanya'da entegrasyon denilince kastedilen anlam, kültürlerarası kaynaşma ve yabancıların kendi değerlerini korumakla birlikte karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile Alman toplumuna uyum sağlamadır. Uyuma bağlı anlayış ve hoşgörü ortamının sağlanmasında Alman okullarında İslam Din Derslerinin de katkı sağlaması söz konusudur⁽¹³⁾. Ancak Almanya'daki dinle ilgili yasal düzenlemelerde, bazı eyaletlerde kısmen iyileşmeye doğru bir adım atılsa da genel olarak, okullarda İslam Din Derslerinin programlara alınmasına izin verilmemektedir. Bu yüzden Alman okullarındaki Türk gençleri ve çocukları kendi dinlerini sağlıklı bir şekilde örgün eğitim anlayışı içinde öğrenememekte, kulaktan dolma sağlıksız dini bilgiler öğrenme çabaları, Türklerin kendi aralarında dini anlama, algılama ve uygulama konularında farklılaşmalarına gereksiz ve yersiz cemaatleşme yapılanmalarına neden olmuştur.

Diğer yandan politik ilgileri bakımından değil, fikri ve entellektüel düzeyleri bakımından da Türk gençleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bir kısım gençlerin İslam yorumu, oldukça dinamik, güncel ve sorun çözmeye yöneliktir. Türkiye ve İslam dünyasının sorunları yanında, batı uygarlığının ortaya çıkardığı sorunlar üzerinde de zihin yormaktadırlar. Aynı gençler batı toplumlarını, soğuk, mesafeli sosyal ilişkiler, ayrımcı davranışlar, asimilasyonist politikalar, cinsel-ahlaki düşüklükler ve tüketim kültürü bakımlarından da fazlaca eleştirmektedirler. Müslüman Türk gençlik gruplarının hakim kültür ve sisteme karşı muhalefetleri fikri ve ideolojik düzeyde kalmamaktadır. Tıpkı Hippiler ve

(13) Nevzat Y. Aşıkoğlu, a.g.e., ss.50-51.

Punkçular gibi, bunların ilginç muhalefet araçlarına da simgesel düzeyde rastlanmaktadır. Bazı gençler sarık, şalvar, cübbe giyerek ve sakal bırakarak hakim kültüre karşı aykırı bir davranış biçimi sergilemektedir. Dindar grupların hemen hemen tamamı kendi aralarında oldukça yoğun ve çok yönlü sosyal ilişkiler geliştiriyorlar. Yerleşik toplumla olan ilişkileri yüzeysel ve belli alanlarla (iş, okul v.b) sınırlıdır. En fazla ilgi duydukları etkinlikler spor, gezi, kamp, konferans, seminer, sohbet, bilgi yarışmaları, kitap fuarları ve benzeri sosyal kültürel etkinliklerdir.

Dindar cemaat yapılarının doğurduğu gençlik, genel kanaatin aksine tutucu ve gelenekçi değildir. Bu gençlerde de kuşak çatışmasına rastlanmaktadır. Gençler sadece modern batı uygarlığına değil, kendi ebeveynlerinin "geleneksel ve resmi" formlar içinde algıladıkları islam anlayışına da eleştiriler getirebilmektedirler. Bu yönüyle "**geleneksel islam anlayışı**" ile "**gerçek islam anlayışı**" arasında süren mücadele eski ve yeni kuşak arasındaki çatışmanın entellektüel düzlemdeki yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle dini temayüllü gençlik gruplarının mücadelesi, gelenek ile modern yaşam tarzlarına karşı bir başkaldırı ve alternatif bir yaşam tarzı geliştirme doğrultusunda gelişip gitmektedir⁽¹⁴⁾.

Dindar gençlerin karma kültür ortamlarında yok olmaya ve yabancılaşmaya yönelmiş Türk gençlerini bataklıktan kurtarma ve ailelerine yeniden kazandırmak için yaptıkları çalışmalar da sözünü etmeye değer bir başka konudur. Dinlerini ve kültürlerini kaybetme noktasında olan bu tip gençlere eğitim vermenin en gerçekçi yöntem olduğunun farkına varan dindar gençler, akranları sayılan bu gençlerin ilgilerini çekecek bazı etkinliklerin düzenlenmesi için derneklerden, cami görevlilerinden ve din eğitimcilerinden yardım istemeleri son derece olumlu bir gelişme iken, Birinci nesiller ile ikinci ve üçüncü nesiller arasında yine geleneksel ve modern anlayış bakımından problemler yaşanmaktadır. Nesiller arasındaki bu farklılaşmayı bir örnek olayla belirtmeye çalışalım:

Almanya'da bir din görevlisi vazifesine başladığında, cemaatin kendisinden ilk isteği "**hocam ne yap yap gençleri oyun ve kumar salonlarından kurtar, camiye alıştır**" olmuştur. Bu din görevlisi derneğin alt katındaki boş mekanı spor kursları için hazırlar, bazı gençlerin yardımıyla çevredeki kahvehane ve oyun salonlarından toparlayabildiği gençleri bu spor kurslarına katılmalarını

(14) **Kadir Canatan**, a.g.e., ss.78-80.

sağlar. Bazen camide Namaz kılınırken gençlerin gürültüleri de çıkar. Bu durumu yetişkinler kabullenmiyerek homurdanmalar olur. Nihayet cami cemaati "Hocam biz sana onları camiye getir dedik, sen onlara yeni bir oyun salonu açtın" diyerek din görevlisini ve gençleri anlamak ve kabullenmek istemezler veya din görevlisinin maksadını kavrayamazlar. Sonunda dernek yönetimi bu spor merkezini kapatır ve gençler de geldikleri yere, birahanelere ve kumar maksatlı oyun salonlarına geri dönüp giderler⁽¹⁵⁾.

Bu ve benzeri olaylarda cemaatler iyi niyetli olabilirler. Gençlerin kötü alışkanlıkları kazanmalarından endişeleniyorlar, onların yabancı çevrede kaybolmalarını istemiyorlar. Fakat onların kaybolmalarını önleme konusunda yetişkinler yeterince bilinçli değildirler. Din görevlileri de bu konuya eğiliyorlar, ancak bu konuya eğilmeden önce yetişkinleri bu işlere yeterince hazırladıktan sonra, girişimlerde bulunurlarsa sonuca gitmek daha da kolaylaşır. Gençlere daha uzun vadeli fakat kalıcı bir yatırım yapılmış olur.

1992 yılında Hollanda'nın Bergen şehrinde 70 Türk genci üzerinde yapılan bir araştırmada, dini kimlik ve tutumlarla ilgili özelliklerine de yer verilmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre gençlerin yarısı dini pratiklerini düzenli olarak, bir kısmı da mümkün olduğu kadar yerine getirmeye çalıştıklarını bildirirlerken, bir diğer kısmı da dini pratiklerini yerine getirmediğini belirtmişlerdir. Gençlerin dini kimliklerine ait bu veriler, onların bu konudaki bilinç düzeylerini de açığa çıkarmaktadır. Araştırmaya katılan gençlerin toplumsal kökenlerine inildiği zaman yarıdan fazlasının (46 genç) "dindar" bir aileden geldiği görülmektedir. Gençlerin bir kısmı ebeveynleri ile dini açıdan aynı çizgide olduklarını ifade ederlerken, diğer bir bölümü de ebeveynlerinin müslümanlığını "geleneksel" ve "bilinçsiz" olarak nitelendirmişlerdir. Bu anlayışla gençler, ebeveynlerinden farklı olduklarını, İslama farklı yaklaştıklarını, fikri ayrılıklar içinde olduklarını da eklemişlerdir⁽¹⁶⁾. Dini temayülleri olan Türk gençlerinin yabancılaşma süreçleri içinde şu iki soruna çözüm aranması gerekecektir. Bu yabancılaşma dine yabancılaşma mı? Yoksa dinden dolayı yabancılaşma mı? Bu sorunun çözümü az önce belirttiğim gibi Alman okullarında Türk gençlerinin ve çocuklarının İslam Din Dersini okumalarına, sağlıklı dini bilgilere ulaşmalarına, genel örgün eğitimleri içinde ehil ellerden din eğitimi almalarına, geleneksel İslam anlayışı ile otantik İslam anlayışı arasındaki mücadelenin ciddi bir şekilde yapılmasına bağlıdır.

(15) Konu ile ilgili değişik örnek olaylar için bkz: **Cemal Tosun**, a.g.e., ss.113-115.

(16) **Kadir Canatan**, a.g.e., ss.109-112.

SONUC ve ÖNERİLER

Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk aileleri ve gençleri, buldukları ülkelerde misafir olarak bulunma dönemini tamamlamış ve yerleşik hayata geçiş sürecine girmişlerdir. İkinci ve üçüncü nesil Türk Gençliğinin bu olguları son yıllarda **Batı Avrupa Türkleri** kavramını ortaya çıkarmıştır. Çünkü 2. ve 3. Nesil gençleri arasında, yaşadıkları ülkede işveren konumunda bulunanlar olduğu gibi, kendi işini kuran ve yaşamını orada devam ettirmeye karar veren aileler ve gençler bulunmaktadır. Artık bundan sonra değişik Avrupa ülkelerinde bulunan insanlarımızı nitelendirme, gözleme, değerlendirme ve öneriler getirme çabalarında, Batı Avrupa Türkleri kavramı gözönüne alınmak zorundadır. Son zamanlara kadar ölçütler hep Türkiye Kültürü, Türkiye dindarlığı, Türkiye Eğitimi v.b. olmuştur. Meseleler bu gözle tesbit edilmiş, bu gözle sebeplendirilmiş ve yine bu gözle çözümler önerilmiştir. Mesela yabancılaşma ile Türkiye Kültüründen uzaklaşma kastedilmiş, ölçüt olarak doğrudan veya dolaylı bir kültür alınmıştır. Yani Türkiye'de hakim olan kültürel niteliklerle doğrudan ya da 1. Neslin sahip olduğu kültürel niteliklerle dolaylı karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu husus özellikle din ve din eğitimi için de gerekli ve geçerli olmuştur. Oysa kanaatimize göre, artık bu ölçütler yeterli ve isabetli değildir. Yine kullanılacaktır, çünkü tarihi açıdan bağlıdır. Ancak kültürün dinamik bir yönü de bulunmaktadır. Batı Avrupa Türkleri kavramı yeni bir oluşumu ve kültürü, dolayısıyla dini anlayışı ifade ettiğinden yeni ölçütler geliştirip kullanma zamanı gelmiştir. Bu ölçütleri geliştirme görevi Türkiyeli bilim adamlarına ve Alman bilim adamlarına düşebilir. Fakat asıl sorumluluğun kendilerini Batı Avrupa Türkleri olarak nitelendiren 2. ve 3. nesillerde olduğu da unutulmamalıdır. Bu nesillere artık problemleri tesbit edip, öneriler üretme ve çözüm girişimlerinde bulunmaktan ziyade, sözü edilen 2. ve 3. Nesillere bu problemlerini belirleyip değerlendirebilecek ve çözümler önerebilecek ideal, anlayış gibi donanımlar kazandırmak olmalıdır.

Batı Avrupa Türklerinin kimlik özellikleri nedir? Ükelere göre ortak kültür özellikleri nedir? Neler olmalıdır? Bu bağlamda yabancılaşma nedir? Nasıl önlemler alınmalıdır? Bunlar üzerinde çalışılması, sosyolojik ve eğitsel ağırlıklı alan araştırmalarının yapılması gerekir.

Avrupa'lı Türk gençlerine uygun düşen eğitici davranış, özgürlük hatırına geleneklerden veya geleneklere bağlılık hatırına bilimsel gelişmelerden uzak durmak değil, insana ait olan her iki tezahürü de devamlı gözönünde tutarak geçmiş ile günümüzü, birbirini tamamlayacak biçimde yanyana bulundurmaktır.

olmalıdır⁽¹⁷⁾. Kültürel mirasa saygı ne geleneğe sığınmaktır, ne de gelenekten kaçmaktır. Belki de maziye, hali ve istikbali birlikte düşünmektir. Böyle olursa Türk gençleri karma kültür ortamı ve yabancı çevre dezavantajına rağmen, Avrupa'da hem kendi kültürlerinden kopmamış, hem de modern anlayışlar geliştiren yeni bir nesil olma yolunda önemli adımlar atmış olurlar. Kimliğine ve kültürüne yabancılaşmayan, karma kültür ortamlarında yaşamını sürdüren Türk gençleri, bu özelliklerini korumak kaydıyla diğer sorunlarını kolayca çözebilecek alternatifler geliştirebilirler. Çok yönlü, çok kültürlü ve çok dinli toplumlar içinde beraberce yaşamayı, aynı çevreyi birlikte kullanmayı hem öğrenebilirler hem de başkalarına örnek olabilirler.

Bu hususlar üzerinde stratejiler geliştirmek büyük ölçüde Türk Devleti yetkililerine ve bilim adamlarına düşer. Bu, tarihi bir görev olmanın ötesinde güncel ve istikbale yönelik bir görev ve sorumluluktur. Bunun büyük bir faydacılık yönü de vardır. Batı Avrupa Türkleri, ilerde Türkiye menfaatlerini gözeten, bu konuda "**Lobi**" oluşturabilecek anlayış ve kuvvette olmalıdır. Bunu sağlayacak sosyal ve eğitsel tedbirleri almak gerekir. Tüm bunlara somut bir örnek vermek gerekirse; Batı Avrupa Türkleri kendi dinini kendi içinden çıkaracağı din görevlileri ve din dersi öğretmenleri ile öğrenmelidir. Bunu sağlayacak orta ve yüksek seviyede eğitim kurumları kurulmalıdır. O ülkelerin eğitim sistemleri içinde yer alacak bu kurumlar Türkiye'nin ilişkisi veya önderliğinde gerçekleştirilirse gelecek için daha ümit verici olacaktır. İşin özü şudur: Artık Avrupa'daki Türkler değil, Avrupa Türkleri vardır. Yerleşik hayata geçmişlerdir. Onların kültürel problemleri de çok yönlüdür. Bunları dışardan tesbit edip çözüvermek nereye kadar yeterli olur? Tüm boyutlarıyla ülkelere göre alan araştırmaları yapılarak kültürel haritalar çıkarılmalı ve bunların üzerinde çalışılarak tartışılmalıdır.

Kısaca belirtmek gerekirse, onlara balık tutmayı öğretmeliyiz. Bunu yapabilmek için, hem Ülkemizde hem de Avrupa ülkelerindeki çeşitli şehirlerde **Kültür Merkezleri** açılmalıdır. Ayrıca M.E.B. da, Eğitim ve İlahiyat Fakültelerinde konu ile ilgili **Araştırma Birimleri**, kültürel mübadele çerçevesinde karşılıklı periyodik olarak **Araştırma Grupları** oluşturulmalı, yapılan çalışmalar ve yayınlar artırılmalı ve kalite kazandırılmalıdır.

(17) **Beyza Bilgin**, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara 1988, s.22.